

УДК 304.4:316.347

В. В. ШКОНДА

А. В. КАЛЬЯНОВ

Міжрегіональна Академія управління персоналом, Донецький інститут

ПОСТІНДУСТРІАЛЬНА ГЛОБАЛІЗАЦІЯ: СИСТЕМНІ РИЗИКИ, РЕГУЛЯТОРНА МОДЕЛЬ ПОПЕРЕДЖЕННЯ ГЛОБАЛІЗАЦІЙНИХ ВИКЛИКІВ І ЗАГРОЗ

Наукові праці МАУП, 2015, вип. 44(1), с. 4–10

Досліджуються системні ризики глобалізації, складові та можливі її наслідки, розкривається сутність концептуальної регуляторної моделі протидії, нейтралізації та попередження глобалізаційних ризиків, викликів і загроз.

Сучасна парадигма і логіка глобалізації має не тільки теоретичне, а й велике прагматичне значення, насамперед, у зв'язку з інтеграцією України в європейський і світовий простір. Тому не дивно, що в новій науці — глобалістиці, глобалізація розглядається в контексті парадигми розвитку цивілізації третього тисячоліття. У межах її основних горизонтів важливими є логіка самого феномену глобалізації, дилема глобального моделювання, оцінка та переосмислення теорій розвитку суспільства в напрямі “Схід–Захід”, аналіз сутності західних концепцій глобалізації.

Результати досліджень багатьох вітчизняних та зарубіжних вчених свідчать про те, що для постіндустріальної глобалізації характерні такі її можливі наслідки: глобальна криза, що призводить до виникнення корпоративного конфлікту і збільшення міжнародної конкуренції та породжує дестабілізацій-

ні процеси на міжнародному глобальному ринку.

Тісно пов'язаною прямими і зворотними зв'язками з глобальною кризою та системною кризою цивілізації є культурно-історична глобалізація, яка провокує культурний та міжцивілізаційний конфлікти, що певною мірою визначаються впливом чинників системної кризи цивілізації. Культурний конфлікт розгортається та протікає у просторі територіальної глобалізації та культурному просторі цивілізації (див. рис. 1).

З позицій системного підходу, цивілізацію, яка перебуває у процесі свого розвитку та росту, можна визначити як цивілізацію, в якій культурні компоненти гармонійно поєднуються і функціонують як єдине ціле [1]. Проте міжцивілізаційний конфлікт, що порушує гармонію в самій цивілізації певною мірою залежить від стану інформаційно-ко-

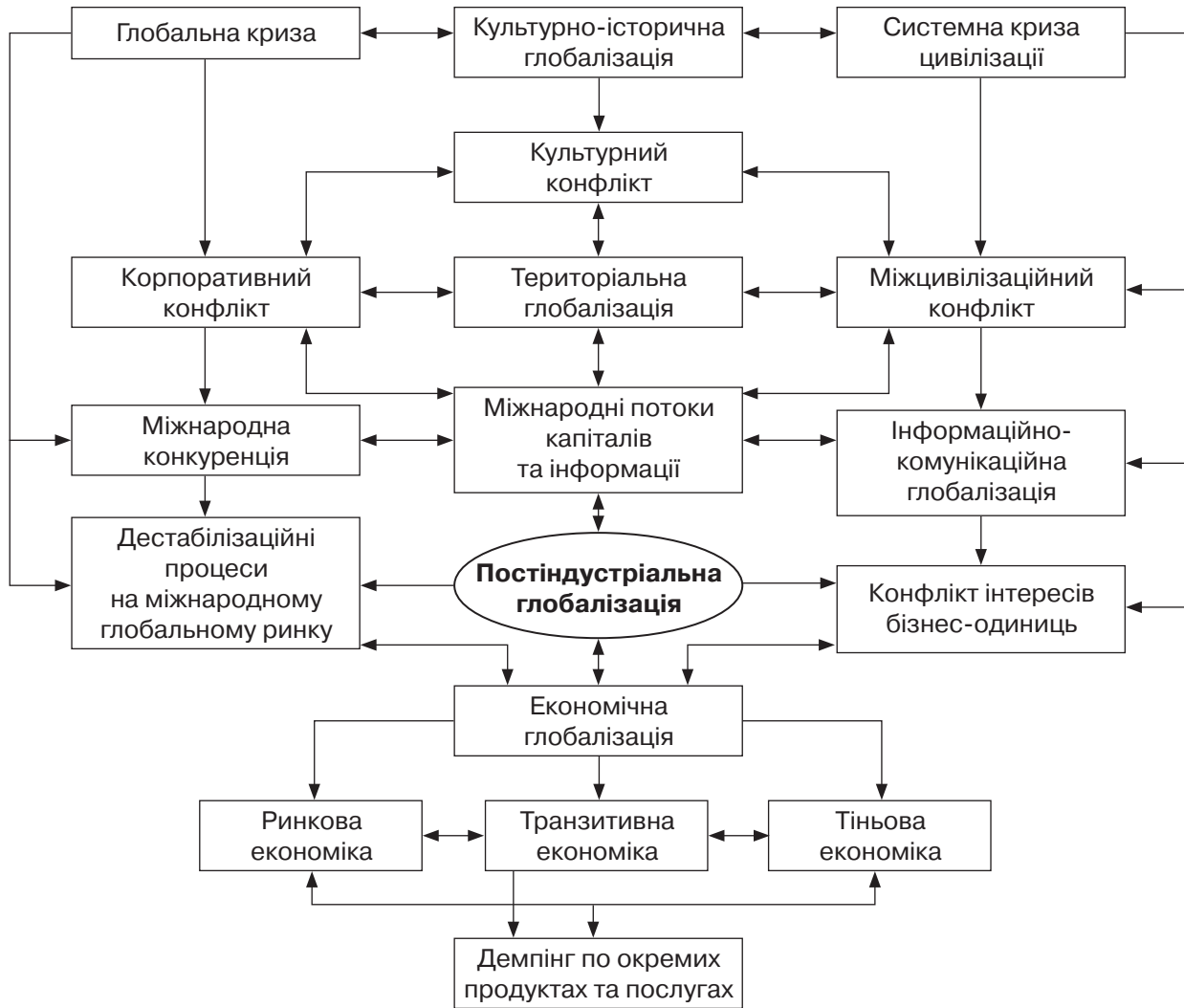

Рис. 1. Складові та можливі наслідки постіндустріальної глобалізації

мунікаційної глобалізації. Отже, не дивно, що інформаційні чинники, які діють в рамках міжнародних потоків капіталів та інформації найбільш відчутно впливають на розвиток культури (вагомість – 0,071 відносна одиниця та третє рангове місце серед 15 різноманітних за своєю природою чинників) та цивілізації (вагомість – 0,057 та шосте рангове місце).

Дестабілізаційні процеси на міжнародному глобальному ринку та конфлікт інтересів бізнес-одиниць породжують економічну глобалізацію, що охоплює три сфери економіки: ринкову, транзитивну та тіньову. Причому розгляд всіх аспектів і наслідків глобалізації повинен враховувати реальні

суперечності між глобальним і регіональним розвитком та галузевий аспект глобалізації в умовах адміністративно-економічного регіону, взаємозв'язок глобалізації світової економіки та соціально-економічного розвитку регіонів. Не випадково, що окремі дослідники розглядають постіндустріальну глобалізацію у взаємозв'язку з існуючими проблемами розвитку світової економіки, яка визначає можливості соціального захисту і благополуччя населення багатьох країн світу. Проте у світовій економіці існує і діє протилежне явище – деглобалізація, від балансу з якою залежать реальні ризики, загрози і небезпеки економічного розвитку окремих держав світу в умовах глобалізації, які потрібно розгляда-

ти в контексті основних положень глобальної економіки.

Приймаючи до уваги, що глобалізаційні процеси протікають в сучасному полікультурному світі з характерними тенденціями розвитку, принципами, протиріччями та етнокультурними особливостями, важлива роль в сучасному соціокультурному просторі належить діалогу культур і цивілізацій, розробці оптимізаційних соціокультурних моделей розвитку сучасного суспільства [2]. Тому не дивно, що удосконалення діалогу культур і цивілізацій, оптимізація соціокультурних моделей розвитку суспільства знайшли своє відображення в спеціально розробленій Програмі Організації Об'єднаних Націй.

Формування цього напрямку значною мірою залежить від структури та змісту ціннісних орієнтацій різних категорій населення в умовах постіндустріальної глобалізації і, насамперед, сучасної молоді, а також від ефективності процесу соціалізації української молоді.

Особливо важливим у цьому напрямі є здійснення моніторингу окремих видів ризиків глобалізації на засадах концептуальної моделі формування, виявлення, систематизації, вимірювання та попередження системних ризиків глобалізації (рис. 2). У кінцевому підсумку моніторинг системних ризиків глобалізації передбачає розробку низки заходів щодо попередження, нейтралізації та усунення різноманітних за своєю природою і спрямованістю чинників глобалізації.

Враховуючи прикладний аспект програм розвитку глобальної цивілізації, особливе значення має розробка ефективної стратегії розвитку України в умовах глобалізації, яка повинна враховувати її специфіку, особливості соціально-економічної трансформації та розвитку окремих регіонів України, взаємозв'язок глобальних трансформацій і стратегій розвитку, нерівномірність світового розвитку, геополітику, геостратегію і екологічну стратегію розвитку України.

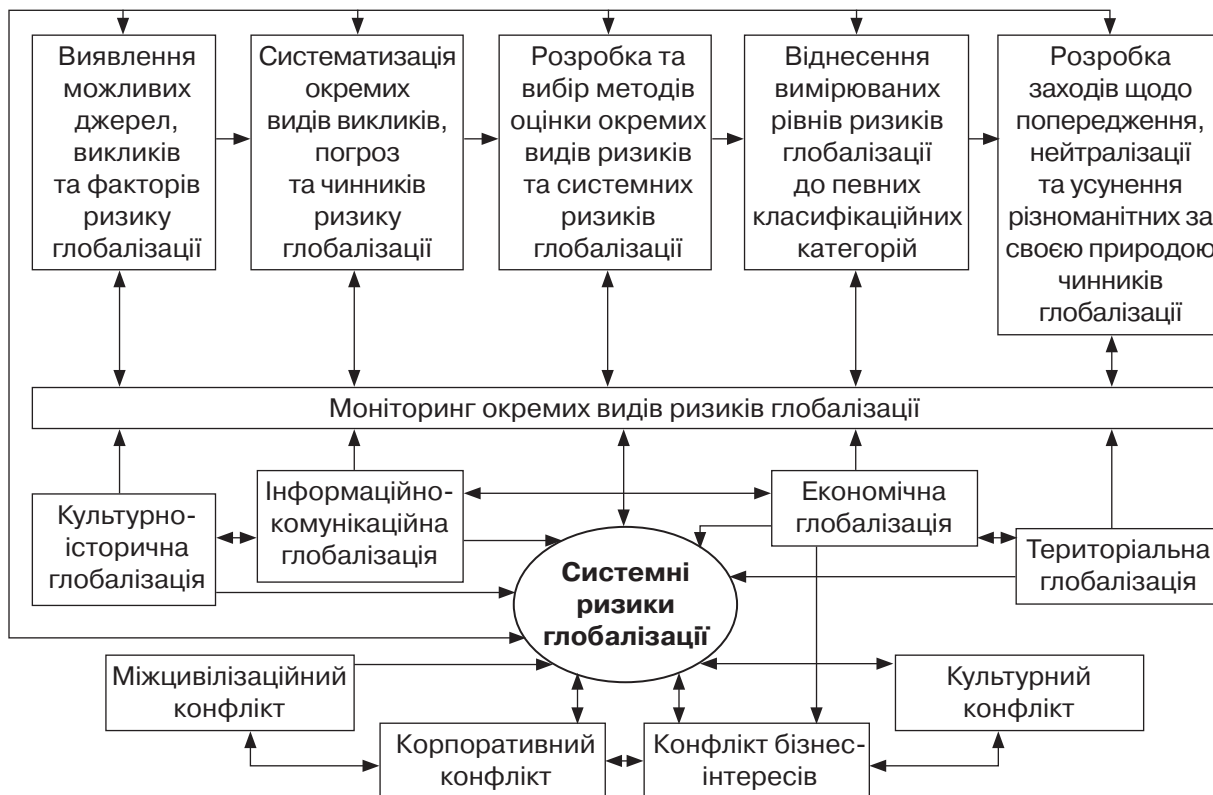

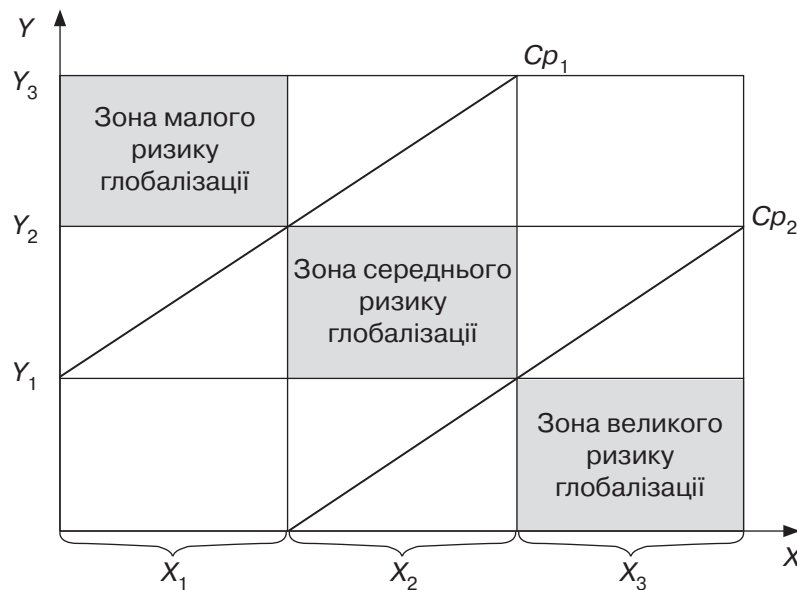
Рис. 2. Концептуальна модель формування, виявлення, систематизації, вимірювання та попередження системних ризиків глобалізації

В умовах постіндустріального суспільства провідним вектором розвитку людської цивілізації в сучасному мультикультурному світі є інформатизація та оцінка різних аспектів глобалізації у людському вимірі [3; 4]. У цьому зв'язку дуже важливим є встановлення міри залежності індикаторів розвитку людського потенціалу від рівня системних ризиків глобалізації. Згідно з розробленою нами відповідною матрицею виокремлюються три зони ризику глобалізації: малого, середнього та великого ризику (рис. 3). Отже, чим більшими будуть значення питомої ваги та вірогідності дії системних ризиків глобалізації, тим більшою буде потреба в ефективних та дієвих заходах щодо людського розвитку. Відтак, залежність стану добробуту, рівня та якості життя населення визначається рівнем системних ризиків глобалізації згідно із зазначеною матрицею. Тобто залежно від того, в якій зоні ризику перебуває в певний період певна соціальна, демографічна та професійна група населення, визначається структура та зміст заходів, спрямованих на забезпечення людського розвитку і вдосконалення людського потенціалу, можливість певної зміни

стану добробуту, рівня та якості життя з урахуванням обсягів, показників і часу їх запровадження.

У структурі заходів, що запроваджуються, необхідно враховувати не тільки вид певних ризиків глобалізації, а й їх співвідношення, що дасть можливість встановити домінування окремих груп глобалізаційних ризиків та їх питому вагу. В сучасний період політичної та економічної кризи України питома вага економічних ризиків в умовах глобалізації значно перевищує рівень соціальних ризиків як загалом по усім категоріям та групам населення, так і по найбільш уразливим з них.

Найбільш високі рівні економічних ризиків в умовах глобалізації характерні для непрацевдатних категорій населення, які через різні причини і обставини не є мобільними та економічно активними і не можуть змінити місце свого постійного проживання. Для працевдатного населення, відносно якого домінують соціальні ризики над економічними, у той час, як для всіх інших категорій і верств характерно перевищення економічних видів ризиків над соціальними та екологічними в сучасному глобалізаційному просторі.

Y – індикатори розвитку людського потенціалу:

Y₁ – низькі; Y₂ – середні; Y₃ – високі.

X – системні ризики глобалізації:

X₁ – малі; X₂ – високі; X₃ – великі.

Рис. 3. Матриця залежності індикаторів розвитку людського потенціалу від рівня системних ризиків глобалізації

Тому в умовах демократичних перетворень найважливішою функцією держави стає забезпечення чіткої узгодженості економічних пріоритетів у Стратегії розвитку економіки і соціальної сфери України з пріоритетами і темпами здійснення соціальних реформ на методологічних засадах соціоекономіки [4].

Це вимагає оцінки очікуваної динаміки зміни стану розвитку людського потенціалу залежно від критичних рівнів системних ризиків глобалізації, активів, ресурсів і капіталів (рис. 4).

Виходячи з розробленої нами моделі, поліпшення стану розвитку людського потенціалу (ЛП) можна очікувати при виконанні такої вимоги:

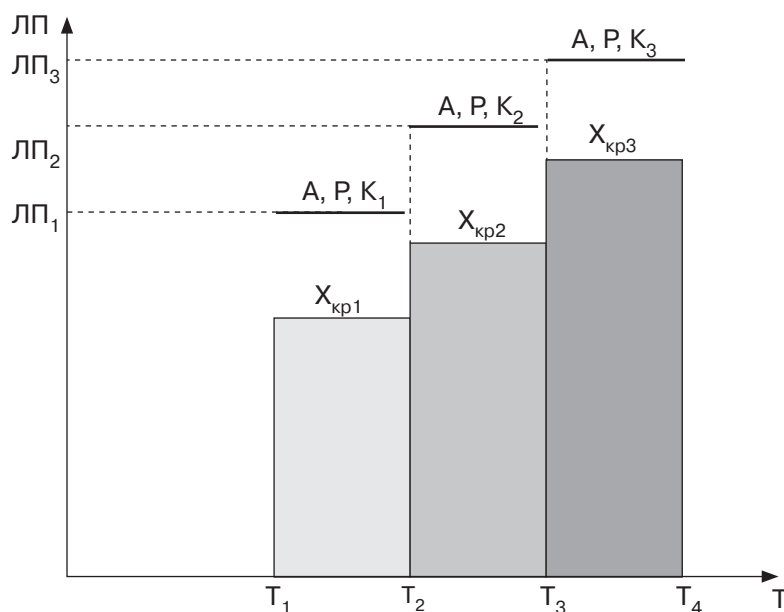
$$\text{ЛП} = A, P, K_i - A, P, K_1.$$

Тобто позитивні очікувані зміни та зрушення щодо людського розвитку і зміцнення людського потенціалу в умовах дії системних ризиків глобалізації можна розглядати як різницю наступного і попередніх рівнів активів, ресурсів і капіталів, що враховують вказані ризики. З моделі витікає наступна закономір-

ність: чим більшими є критичні рівні системних ризиків глобалізації, тим вищими повинні бути рівні активів, капіталів та ресурсів.

З метою протидії, нейтралізації та попередження глобалізаційних ризиків, викликів і загроз нами розроблена відповідна концептуальна регуляторна модель (див. рис. 5).

В умовах дії різноманітних системних ризиків глобалізації та їх впливу на соціально-економічний, соціокультурний та фінансово-інформаційний та комунікаційний розвиток багатьох держав світу особливе значення мають: розвиток структур глобальної керівності, надрегуляційних координуючих органів та саморегульованих організацій, економічна, політична та культурна взаємодія країн, що використовують лідируючі регулятори глобальних трансформаційних і мегарегуляторів глобалізаційних процесів, які організаційно, функціонально та діяльнісно можуть і повинні об'єднуватися для реалізації глобальної мети – соціального управління. Важлива роль у цьому напрямі належить економічній, політичній та культурній взаємодії країн. Забезпечення ефективного

ЛП – стан розвитку людського потенціалу;

$X_{кр1}, X_{кр2}, X_{кр3}$ – критичні рівні системних ризиків глобалізації;

T – час, років; $A, P, K_1 - A, P, K_3$ – рівні активів, ресурсів, капіталів;

Рис. 4. Модель очікуваної динаміки зміни стану розвитку людського потенціалу залежно від критичних рівнів системних ризиків глобалізації, активів, ресурсів і капіталів

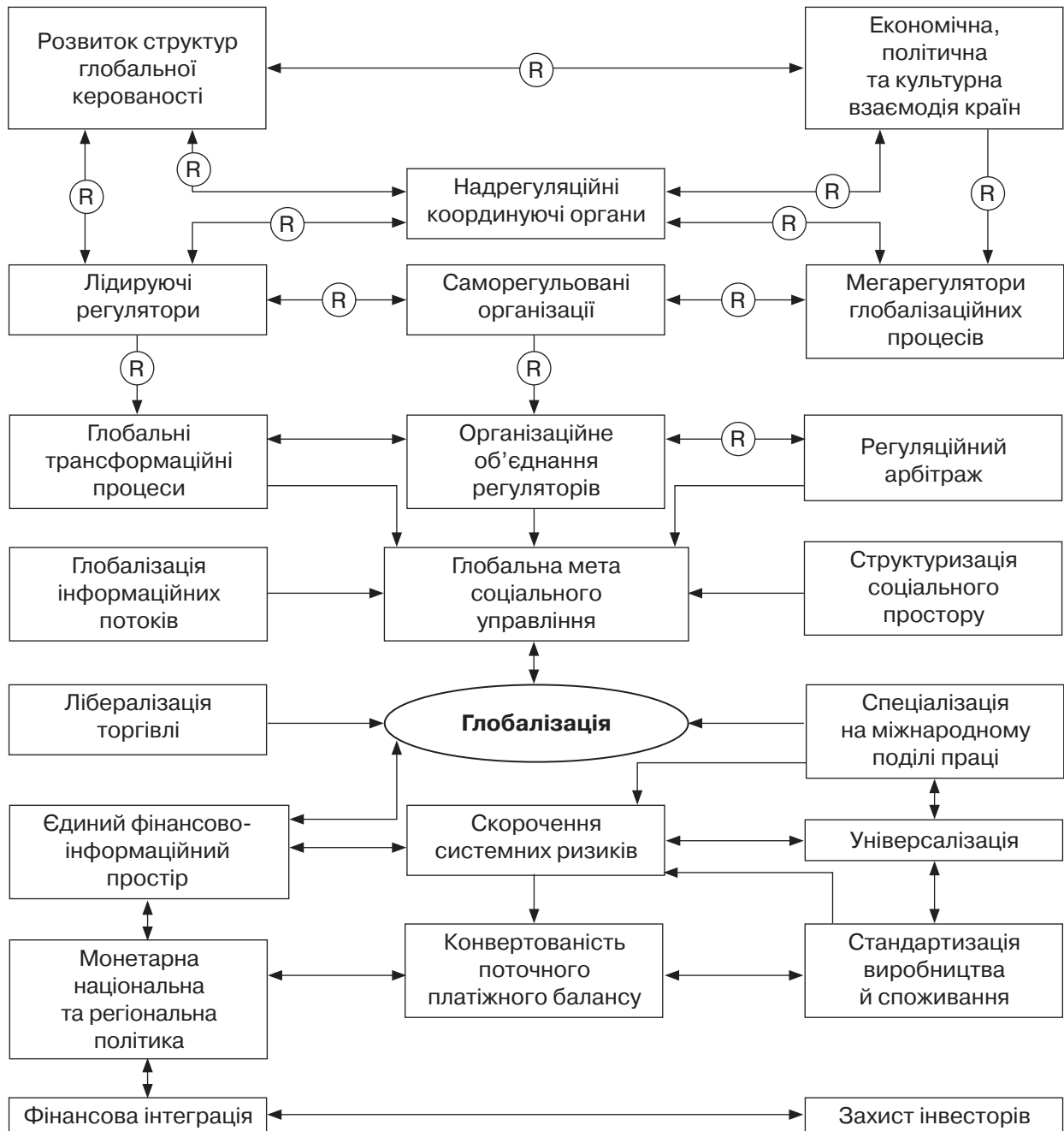

Рис. 5. Концептуальна регуляторна модель протидії, нейтралізації та попередження глобалізаційних ризиків, викликів і загроз

соціального управління глобалізаційними ризиками може призвести до структуризації соціального простору, лібералізації торгівлі, спеціалізації на міжнародному поділі праці, універсалізації та стандартизації виробництва і споживання, формування єдиного фінансово-інформаційного простору, виваженої монетарної національної та регіональної

політики, конвертованості поточного платіжного балансу, забезпечення фінансової інтеграції, захисту внутрішніх та зовнішніх інвесторів.

Враховуючи, що сучасна політика держав спрямована на попередження і пом'якшення несприятливих наслідків глобалізації, вона повинна базуватися на її політико-правових

аспектах. У цьому зв'язку роль і функції держави, а також прив'язка глобалізації до відповідних нормативно-правових актів, дуже актуальні.

Відтак, у сучасний період вирішення політико-правових проблем та оптимізація розвитку суспільства повинна передбачати паралельний розгляд соціальних аспектів та інноваційної політики держави, тобто на цій основі повинна формуватися сучасна глобалізаційна політика держав з різним рівнем їх соціально-економічного розвитку.

Література

1. Кальянов А. В. Аксиологія культурного простору сучасної цивілізації / А. В. Кальянов // Соціально-гуманітарні та методологічні засади розвитку культури у

сучасному суспільстві: Матеріали міжнар. наук.-практ. конф. вчених, студентів і практиків / Голов. ред. В. В. Шконда. — Донецьк: ДІ МАУП, 2013. — С. 411–419.

2. Кальянов А. В. Методологические основы исследования социокультурного феномена “цивилизация” / А. В. Кальянов // Методологія сучасних досліджень в політиці, економіці та соціальній сфері: Матеріали Першої міжнар. наук.-практ. конф. вчених, студентів і практиків / Голов. ред. В. В. Шконда. — Донецьк: Норд-Прес, 2011. — С. 62–71.

3. Кальянов А. В. Дискримінантні ознаки складових людського потенціалу / А. В. Кальянов // Теорія та практика розвитку людського потенціалу на сучасному етапі: Матеріали міжнар. наук.-практ. конф. вчених, студентів і практиків / Голов. ред. В. В. Шконда. — Донецьк: Норд-Прес, 2012. — С. 40–46.

4. Шконда В. В. Проблеми розвитку людського потенціалу на сучасному етапі: Монографія / В. В. Шконда, А. В. Кальянов. — Донецьк: Донбас, 2012. — 211 с.

5. Шконда В. В. Соціоекономіка у людському вимірі: Монографія / В. В. Шконда, А. В. Кальянов. — Донецьк: Донбас, 2013. — 259 с.

Проаналізовано основні проблеми постіндустріальної глобалізації, розроблена модель формування, виявлення, систематизації, вимірювання та попередження системних ризиків глобалізації, наведені матриця залежності індикаторів розвитку людського потенціалу від рівня системних ризиків глобалізації, модель очікуваної динаміки зміни стану розвитку людського потенціалу залежно від системних ризиків глобалізації, активів, ресурсів і капіталів.

Проанализированы основные проблемы постиндустриальной глобализации, разработаны модели формирования, выявления, систематизации, измерения и предупреждения системных рисков глобализации, матрица зависимости индикаторов развития человеческого потенциала в зависимости от системных рисков глобализации, модель ожидаемой динамики изменения уровня развития человеческого потенциала в зависимости от системных рисков глобализации, активов, ресурсов и капиталов.

Basic problems of post-industrial globalization are analyzed, models of forming, detection, systematization, change and caution of globalization system risks, indicators reliance matrix of human potential development depending on globalization system risks, model of change prospective dynamics of human potential development level depending on globalization risks, assets, resources and capital are developed.

Надійшла 28 березня 2014 р.